

Facit

till Svårt litterärt korsord,
julen 2024,
starback.se/kors/jul2024/
av Per Starbäck

Tack till alla som försökte lösa detta, oavsett hur mycket ni löste! Det svåraste att veta var nog vågrätt 31 med Ferlins fot. Den ledtråden borde ha varit annorlunda – se min förklaring nedan!

En annan sak jag beklagar är att jag tappade bort årets Nobelpristagare! Det var det jag syftade på med slutmeningen om att jag hade missat något. Tidigare år har jag alltid haft med denna, och jag hade valt ut ett citat som jag skulle använda denna gång. Jag lade in HAN på antingen vågrätt 13 eller 23 i ett par varianter av rutnätet medan jag byggde det. Sen råkade jag av misstag kombinera varianten till vänster utan HAN med varianten till höger utan HAN. Jag upptäckte inte misstaget förrän jag var så gott som klar med allt, så då nådes jag inte riva upp en massa igen, utan det fick vara så.

Vågrätt

1 LANCELOT

– *Lancelot, svarade han. Lancelot av Sjön. Jag kommer från Frankrike för att ...*

– *Frankrike? På andra sidan vattnet? undrade hon förvånad.*

Elaine, dotter till fursten av Astolat, har gått till önsketjärnen natten till den första maj och kastat i ett guldstycke åt Tjärnens Fru och så önskat att det skulle komma en ung riddare och ta henne med sig. Sen var det bara att vänta.

Från *Riddarna kring Runda Bordet* av Thomas Malory, ”tolkad till svenska efter den engelska originaltexten” av Ulf Tengbom 1954.

5 VÅLNAD

Shakespeare! Dessa namn bär palatsvakterna som upptäcker Hamlets fars vålnad.

9 KREUTZERSONATEN

Kreutzer-sonaten (1889), en kortroman av Lev Tolstoj här översatt av Lars Erik Blomqvist. Titeln syftar på musikverket med samma namn av Beethoven som nämns i texten. Så kontroversiell så den kan ha bidragit till att Tolstoj blev bannlyst av Den Heliga synoden.

11 SOMMARDAG

Nu blev det Shakespeare igen, nämligen hans sonett 18, översatt av Lena R. Nilsson (2017). Jag hade tänkt använda den senaste översättningen till svenska, av Tova Gerge från 2024, men där står ”Om jag ser sommardagen

L	A	N	C	E	L	O	T		V	Å	L	N	A	D
I		M		X		S			S		A		I	
K	R	E	U	T	Z	E	R	S	O	N	A	T	E	N
A				R		D		I		A		T		E
S	O	M	M	A	R	D	A	G				K	O	S
O		A						T		A		V		E
M	A	H	F	O	U	Z			U	L	L	M	A	N
		A		F		E	A	N		L		R		
A	L	B	E	R	T	E			A	N	T	I	T	E
L		H		I		L						E		Ö
E	V	A					A	B	D	I	K	E	R	A
K		R		S		N		O		R				S
S	M	A	R	A	G	D	E	G	R	U	N	D	E	N
I		T		N				G		S		Ö		U
S	H	A	N	D	Y			M	E	T	E	O	R	I

i din form?”, så den sommardagen hade fel form för mina syften.

13 KOS

Gammal grekisk komediförfattare som föddes på Kos men tillbringade större delen av sitt liv på Sicilien. Nästan allt han har skrivit har gått förlorat.

15 MAHFOUZ

Boken hette *Sorl över Nilen* i sin första svenska översättning, men fick denna nya översättning 2022.

18 ULLMANN

Från *De oroliga* (2015) av Linn Ullman där hon berättar om sina föräldrar Ingmar Bergman och Liv Ullmann. Översättningen från norska är av Urban Andersson.

19 EAN

Gamla ISBN passar inte in som sådana streckkoder på böcker, men det gör de nyare ISBN-13.

20 ALBERTE

Från *Alberte och friheten* av Cora Sandel, i översättning av Gun-Britt Sundström. Detta är andra delen av Alberte-serien, och Alberte är här i skandinaviska konstnärskretsar i 1910-talets Paris.

21 ANTITES

Detta exempel på denna retoriska figur står med under uppslagsordet ”antites” i Alf Henriksons *Verskonstens abc*.

23 EVA

Inte så kända romaner från 1888 respektive 1980.

24 ABDIKERAT

Han delar upp sitt kungarike mellan sina döttrar.

28 SMARAGDEGRUNDEN

*Se blomman! På smaragdegrunden
hon blänker, oskuldsfull och skär,*

Så börjar en dikt av Stagnelius.

30 SHANDY

Välborne Herr Tristram Shandy av Lawrence Sterne. Den är nyaktuell genom att ha kommit i ny svensk översättning av Klas Östergren under 2024, men det jag hade tillgång till var istället Thomas Warburtons översättning från 1980.

31 METEORIT

Jag hörde för länge sedan en anekdot om att Ferlin hade en vän som hade en tung meteorit i sitt hem. Vid ett besök råkade denna ramla ner på Ferlins fot och skadade honom. När Ferlin kontaktade sjukvården så ställde de sig (förklarligt) rätt skeptiska till hans påstående om att en meteorit hade fallit ner på hans fot.

Detta tyckte jag var lustigt och lämpligt att använda här. Jag trodde förstas att en massa andra människor hade hört samma anekdot, och att det inte skulle vara så svårt att hitta den i texter om Ferlin. Efter att jag redan skrivit in ordet i korsordet började jag leta, men hittade inte anekdoten.

Jag kontaktade Nils Ferlin-sällskapet för att få reda på om anekdoten var sann och var jag kunde hitta den i tryck, och det visade sig då att inte ens den mycket belästa ordföranden hade hört denna anekdot! Tydligt var den inte alls välkänd, och dessutom svår att kolla upp, så jag kunde knappast ha kvar detta. Jag var dock ändå så förtjust i historien, så jag fattade det tveksamma beslutet att låta det stå kvar, men formulera ledtråden så att den antyder att normalt faller sådana här saker mycket längre än bara från en spiselkrans. Då skulle det gå att gissa i alla fall tänkte jag, och det har också en del gjort.

(Så här i efterhand tänker jag att den smidigaste lösningen för mig istället skulle ha varit att byta ut ordet mot BESEGRAT som har samma korsande bokstäver och skriva en nyckel för det istället.)

Jag sökte vidare efter anekdoten om Ferlin och den gick att hitta i dagstidningar. Den äldsta förekomst jag hittade var på *Namn och nytt*-sidan i DN 1978 där journalisten och författaren Birgitta Edlund skrev att detta var något som berättades om Ferlin i "min barndoms Filipstad". Enligt henne var det "hemma hos apotekarn" som stenen fanns.

I GP 1985 finns en helt annan berättelse (anonym, under *Sett & hört*) som nästan bara har det gemensamt att Ferlin fått en meteorsten på foten. Här blir han haffad av polis för att han linkade på ett misstänkt sätt! Där har skrönan tydligen broderats ut en hel del, från det Edlund hörde som barn i Filipstad.

Lodrätt

1 LIKASOM

Gustaf Fröding, i "Våran prost" (han som är rund som en ost, ni vet), från *Guitarr och dragharmonika* (1891).

2 NME

Brittiska *New Musical Express*.

3 EXTRA

Strindberg skrev *En blå bok* i fyra delar. Den fjärde var *En extra blå bok*, ett tunt häfte utgivet några månader före Strindbergs död 1912.

4 OSEDD

Ninni heter det osynliga barnet i den texten av Tove Jansson, i boken *Det osynliga barnet*.

6 ÅSNA

Don Quijote hade hästen Rosinante. Hans väpnare Sancho Panza hade åsnan Rucio.

7 NATTKVARTER

Så heter denna dikt av Ferlin, från *Barfotabarn*.

8 DINESEN

Karen Blixen föddes som Karen Christentze Dinesen och använde pseudonymen Isak Dinesen. Hennes far Wilhelm Dinesen var också författare.

10 SIGTUNA

Där bodde Ekelöf mot slutet av sitt liv, och där finns nu Gunnar Ekelöf-rummet som bevarar en del av hans arbetsmiljö.

12 MAHABHARATA

Nala var en kung och Damayanti hans gemål i tredje boken av Mahabharata. Här i översättning från sanskrit av Herman Kellgren från 1852. Då var han docent i sanskrit vid Helsingfors universitet; senare professor i orientalisk litteratur.

14 ALLT

På grund av boktiteln *Allt går sönder*.

16 OFRI

Esaias Tegnér skrev en dikt "Sång den 5 april 1836" till Svenska Akademiens 50-årsjubileum. Den hyllar svenska författare från gustaviansk tid, men kommer också in på det utländska inflytandet i Sverige, och vänder sig till dem som klagar på det.

*Der låg ett skimmer öfver Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol deri, och hur du klagar,
hvar stodo vi om de ej varit till?
All bildning står på ofri grund till slutet,
blott Barbariet var en gång fosterländskt;*

17 ZEELAND

Jacob Cats (1577–1660) var en nederländsk författare. Kände man till honom var man duktig. Han föddes i Brouwershaven som ligger i Zeeland, men det var väl rimligen ingen som visste (?) utan det fick ge sig av tvärbokstäverna.

20 ALEKSIS

Aleksis Kivi (1834–1872), Finlands nationalförfattare.

22 SÖTSNUT

”Ett gammalt bergtroll” av Gustaf Fröding. Det är den fagra prinsessan han talar om.

*jag ville vagg'na och vyss'na
och säga: tu lu, lilla sötsnut!*

25 DOGGE

Texten är från ”De e knas” på skivan *Mitt kvarter* av hiphop-gruppen The Latin Kings. Alla de tre dåvarande medlemmarna av gruppen står som textförfattare, men det är nog knappast fel att sätta Dogge Doggelito (Douglas León) som författare.

”Men detta är väl inte litteratur!” kanske du utropar. För att det ska platsa citerar jag texten från boken *The Latin Kings texter* (2004) med förord av Johannes Anyuru, så jo då!

26 KRUSE

Robinson Crusoe. Enligt boken (av Daniel Defoe) kom hans far från Bremen där han hette Kreutznaer, men han flyttade till England och gifte sig med en engelska, och ”by the usual corruption of words in England, we are now called, nay we call ourselves, and write our name Crusoe”. En not i en kommenterad utgåva anmärker att Kreutznaer är ett ovanligt namn med konstig stavning och att det nordtyska namnet ”Kruse” skulle passa bättre som originalnamn, så det är inte så dumt när den formen använts i en del svenska utgåvor.

27 SAND

Från romanen *Familjen Mauprat* av George Sand, översatt av Gun R. Bengtsson. Det lättaste sättet att klara denna var väl om man kände igen boktiteln och så såg att Mauprat nämns i citatet. Den är lite som en *Skönheten och odjuret*-historia, men istället för att hon hålls fången hos honom så är det istället den ganske vilde (opudrade!) mannen som är i den civiliserade världen och gradvis anpassas.

29 DÖR

Meursault är huvudpersonen i *Främlingen* av Albert Camus, och i början har han fått ett telegram om att hans mor har dött.

Vi kanske ses igen till jul i år! Gissningsvis är årets nobelprisvinnare med den gången!